

ARCADI GARCIA I SANZ. IN MEMORIAM
(1926-1998)

MARIA TERESA FERRER I MALLOL
Institució Milà i Fontanals
(CSIC, Barcelona)

La mort d'Arcadi Garcia, jurista i historiador prestigiós, el 30 de juliol de 1998, ha estat una pèrdua molt important per al món de la cultura. Havia nascut a la Vall d'Uixó l'any 1926, fill d'un notari, Honori Garcia, que s'interessava molt per la Història, especialment pels estudis sobre el notariat i les institucions jurídiques en general, i que havia estat membre de institucions acreditades, com la Societat Castellonenca de Cultura i el Centre de Cultura Valenciana. Arcadi Garcia visqué des de petit, doncs, la passió per la història i pel dret. La professió del pare portà la família a Vic, on Arcadi Garcia estudià el batxillerat. Començà després la carrera de dret a Barcelona, però l'acabà, l'any 1948, a València per desig del seu pare, que devia pensar que aquesta estada a la capital del regne contribuiria a fer-lo sentir valencià. Acabada la carrera, els seus primers treballs es relacionaren més amb el món de la Història que del Dret perquè col·laborà en l'organització de la Biblioteca i de la documentació notarial de l'Arxiu Episcopal de Vic, sota la direcció del canonge-arxiver, Dr. Junyent, entre els anys 1949 i 1954; això li permeté familiaritzar-se amb la documentació medieval, aprendre paleografia i perfeccionar el coneixement del llatí. El primer treball remunerat fou, però, a Castelló, on Lluís Revest li encarregà d'estudiar la documentació medieval i el dret local de les comarques septentrionals del País Valencià. La mort del pare, el 1953, molt jove, el portà a instal·lar-se a la casa natal de la Vall d'Uixó i allà començà a dedicar-se a l'exercici de

"Anuario de Estudios Medievales", 28 (1998)

l'advocacia, primer com a passant i després amb despatx propi, tot alternant aquesta feina amb els estudis, vocacionals, sobre història i història del dret.

Havia iniciat les seves publicacions al "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura", entitat de la qual esdevingué membre com el seu pare, i a "Ausa", la revista de Vic que havia contribuït a organitzar des dels primers números. Malgrat el trasllat de residència a la Vall d'Uixó, mantingué els contactes amb Catalunya, tant amb Vic, ja que s'havia casat amb una vigatana, com amb Barcelona, amb el Seminari d'Història del Dret, dirigit pel Prof. Font i Rius, i amb l'Arxiu Històric de Protocols, que visitava tot sovint, entre els anys 1970-1973, i en sóc testimoni perquè jo hi treballava llavors; coneixia el notari-arxiver, el Sr. Raimon Noguera, una amistat heretada del seu pare, i també el Sr. Josep M. Madurell. Igualment, mantenia una estreta relació científica amb el "Romanischer Seminar", de la Universitat de Basilea, dirigit pel Prof. Germà Colon, originari també de les terres castellenques, amb qui preparava l'edició crítica dels Furs de València aquells anys; de fet, el primer volum d'aquesta edició sortí el 1970 i els altres volums s'anaren esgraonant, el 1974, 1978, 1983 i 1990. Aquesta col·laboració d'un filòleg i d'un jurista, que era també historiador, fou molt profitosa per al món dels estudis ja que, a més de l'edició dels Furs, ens proporcionà una excel·lent edició del Llibre del Consolat de Mar, amb un magnífic estudi jurídic d'Arcadi Garcia. Aquesta obra merescué el premi "Gumersind Bisbal", de 1981, de la Fundació Salvador Vives i Casajuana, i també rebé el premi de crítica "Serra d'Or".

Les seves visites a l'Arxiu Històric de Protocols cristal·litzaren en una obra conjunta amb Josep Maria Madurell i Marimon sobre les comandes comercials barcelonines a l'Edat Mitjana, obra que es publicà l'any 1973. Llavors sortí la convocatòria del Premi Ferran Armengol i Tubau, que s'havia d'atorgar a una obra sobre les assegurances, i m'animà a fer una obra conjunta sobre història de les assegurances per tal de presentar-nos al premi, cosa que vàrem fer i el vàrem obtenir, l'any 1974 amb una obra que contemplava tant les assegurances com els préstecs i canvis a risc marítim, que tenien en comú la cobertura del risc de mar, encara que eren contractes ben diferents pels objectius i per la forma.

A Arcadi Garcia li agradava treballar amb algú altre, en part perquè no podia dedicar-se a fer una llarga recerca arxivística, mentre que sí que podia esmerçar moltes estones en l'estudi i la redacció a casa, a la Vall d'Uixó; en part també perquè era molt sociable i tenia molt bon caràcter, de manera que no calia témer amb ell cap de les friccions que són habituals en

els treballs conjunts; no demanava tampoc mai cap protagonisme, ben al contrari, sempre estava disposat a cedir-lo; en el llibre de les comandes volgué de totes maneres que el Sr. Madurell figurés el primer en la relació d'autors i en el llibre de les assegurances em proposà el mateix, que jo figurés primer, cosa a la qual em vaig negar tant per raons d'edat -tenia quinze anys més que jo- com perquè feia l'estudi i sempre sol anar primer l'autor que el fa. En aquest cas va cedir i el seu nom figurà primer quan l'obra finalment es publicà el 1983, després que el Sr. Aramon, llavors secretari general de l'Institut d'Estudis Catalans, aconseguís els diners per a publicar-lo i nosaltres l'haguéssim enllestit; en efecte, la versió publicada fou considerablement més rica que la premiada perquè, com que ja no treballava a l'Arxiu de Protocols, vaig poder fer una recerca llarga a l'Arxiu de la Catedral, que em permeté completar la documentació per a l'època més antiga.

Per a després d'acabar el volum de les assegurances i els canvis marítims, Arcadi Garcia havia projectat fer un altre llibre amb el Sr. Madurell, que tenia una col·lecció documental important sobre les societats. Però el llibre, a causa de les múltiples obligacions d'Arcadi Garcia, no pogué ésser publicat fins després de la mort del Sr. Madurell, l'any 1986. S'anava completant així un grup de llibres que analitzaven els contractes comercials més importants de l'Edat Mitjana i que aportaven unes col·leccions documentals que permetien conèixer molt més bé el desenvolupament del comerç medieval català, malgrat que aquest no fos el seu objectiu.

Arcadi Garcia també havia conegut a l'Arxiu de Protocols la Dra. Núria Coll, que li parlà de les galeres usades per al comerç i dels contractes d'arrendament que es feien per a aquesta dedicació, ja que les galeres rarament eren propietat de particulars sinó que solien pertànyer bé al rei bé a les ciutats marítimes, atès que eren usades essencialment per a la guerra. També Arcadi Garcia s'entusiasmà amb aquest treball, però la publicació hagué de retardar-se fins al 1994, i també Núria Coll, com el Sr. Madurell, no pogué veure publicada la darrera obra, amb gran sentiment d'Arcadi Garcia, que va voler que jo fes el pròleg d'aquest llibre per tal de parlar de la gran investigadora que fou Núria Coll i Julià.

Molts d'aquests treballs, llevat del llibre sobre les assegurances, foren publicats per iniciativa de R. Noguera o bé per la Fundació que creà; sempre havia estimulat aquesta mena d'estudis i estava molt content cada vegada que se n'acabava un o un de nou es posava en marxa.

Cal esmentar també, entre la producció d'Arcadi Garcia, la Història de la Marina Catalana, que havia estat pensada per a un públic ampli, però que s'ha convertit en obra de referència per als estudiosos, a causa de la cura posada per l'autor en l'estudi de les diferents menes de vaixell, l'evolució en la construcció naval, els contractes marítims etc. Arcadi Garcia era un apassionat pel mar i per la navegació i recordo que explicava que li agradava passejar pels ports i examinar els vaixells; és, doncs, un llibre fet amb il·lusió.

Entre els treballs més breus cal esmentar els que dedicà a diverses menes de contractes: el censal, el violari, la dita, la lletra de canvi, els nòlits, que han ajudat a generacions d'historiadors a entendre'ls. Estudià també diversos aspectes del comerç medieval de Vic i alguns dels seus mercaders més destacats, la indústria de la pell etc. Igualment, les comarques de Castelló foren objecte de la seva atenció: estudià algunes cartes de població, els moros de Castelló etc. Tenen un caràcter més general estudis sobre el dret valencià, el notariat i el monaquisme. En els darrers temps s'havia interessat pels calendaris i la cronologia; hi dedicà diversos treballs i un llibre, en col·laboració amb F. de Rocafiguera. També cal esmentar algunes reflexions sobre el País Valencià i els Països Catalans, en relació amb la seva activitat cívica.

Cal esmentar encara la seva participació a Congressos, que generalment queda reflectida a la bibliografia adjunta, i en cursets, com els desenvolupats al Departament d'Estudis Medievals, de la Institució Milà i Fontanals del CSIC, en els quals li vaig demanar de col·laborar. En el que es titulà "Aproximació teòrica i documental al comerç català de la Baixa Edat Mitjana", celebrat l'abril de 1984, parlà d'"El marc jurídic del comerç medieval català", centrant-se especialment en el comerç marítim, mentre que en el "14è Curset d'Arqueologia Medieval. L'arqueologia submarina", celebrat pel novembre de 1996, parlà de "L'evolució de les naus medievals". També participà en un curset sobre Fons notariais als arxius municipals organitzat per la Conselleria de Cultura de la Generalitat Valenciana i l'Ajuntament de Castelló. l'any 1987. A més formà part dels consells de redacció de les revistes "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura" i de "Drassana". També desenvolupà una tasca d'assessorament previ, amb la Dra. Sylvia Romeu Alfaro, per a la redacció del reglament de les Corts Valencianes.

Pel que he anat dient es pot veure que Arcadi Garcia Sanz era un treballador incansable. L'exercici de l'advocacia no el privava de trobar

estones per anar redactant els seus llibres i articles i també per ajudar els amics, i en puc donar fe perquè alguna vegada llegí algun article meu, abans de publicar-lo, per tal de donar-me la seva opinió sobre els aspectes jurídics que tocava.

No fou fins al final de la seva vida laboral que es decidí a donar el pas d'integrar-se a la vida docent universitària. Primer calia obtenir el doctorat. Per això cursà entre 1975 i 1976 els cursos de Doctorat a la Facultat de Dret de la Universitat de València i el 1983 presentà la tesi doctoral a Barcelona, sota la direcció del Prof. Dr. Josep M. Font i Rius, per la qual obtingué la màxima nota i el premi extraordinari. El 1985 entrà en la vida docent i funcional com a professor numerari de Formació Empresarial de l'Institut Professional de la Vall d'Uixó i el 1987 passà a ésser Professor titular d'Història del Dret i de les Institucions a la Universitat de València i al Col·legi Universitari de Castelló, que en depenia i que després es convertí en Universitat Jaume I. L'any 1991 fou nomenat degà de la Facultat de Ciències Jurídiques i Econòmiques de la mateixa Universitat. Després de la jubilació, l'any 1992, fou nomenat professor emèrit i degà honorari de la mateixa Facultat. Esperava que la jubilació li permetria treballar d'una manera més metòdica, però desgraciadament començà a tenir problemes de salut, patí una hemiplègia i, quan semblava que s'havia recuperat força li arribà la mort.

Malgrat el seu caràcter tan senzill i poc amic de qualsevol mena d'ostentació, recollí un bon nombre d'honors al llarg de la seva vida. L'any 1973 fou nomenat membre corresponent de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i de l'Institut d'Estudis Catalans, Secció de Filosofia i Ciències Socials. Des de 1978 fou membre de número de la Institució Alfons el Magnànim, després Institució Valenciana d'Estudis i Investigacions de la Generalitat Valenciana, i l'any 1989 fou nomenat membre del Consell Valencià de Cultura de la Generalitat Valenciana, institució que li concedí també l'any següent, 1990, el Premi d'Honor de les Lletres Valencianes, la màxima distinció. Per la seva banda, la Generalitat de Catalunya li concedí la Creu de Sant Jordi l'any 1995. També el seu poble natal, la Vall d'Uixó, li reté un homenatge l'any 1991. En el moment de la seva mort, era president de la fundació Ausiàs March, des de la qual es preocupava pel futur de la llengua valenciana, o catalana.

Sempre el recordarem no solament com un gran investigador sinó també com un home bo, una bellíssima persona.

†PROF. DR. ARCADI GARCIA I SANZ (1926-1998)

BIBLIOGRAFIA D'ARCADI GARCIA I SANZ

I. LLIBRES I OPUSCLES

El comercio de la piel en Vich a mediados del siglo XIII, Vic, Colomer Munmany, 1967, 47 pp.

[En col·laboració amb G. COLON] *Furs de València*, Barcelona, Barcino, 5 vols. (Col. "Els Nostres Clàssics"): I, 1970, 253 pp. II, 1974, 274 pp. III, 1978, 286 pp. IV, 1983, 328 pp. V, 1990, 278 pp.

[En col·laboració amb J.M. MADURELL] *Comandas comerciales barcelonesas de la Baja Edad Media*, Barcelona, Colegio Notarial i Departamento de Estudios Medievales.CSIC, 1973, 481 pp. (Anejos del «Anuario de Estudios Medievales», 4).

[En col·laboració amb G. FELIU MONTFORT], *Els mètodes comercials a la Catalunya medieval*. Introducció a A.E. SAYOUS, *Els mètodes comercials a la Barcelona medieval*, Barcelona, Base, 1975, 194 pp.

Els Furs, I. Facsímil del manuscrit de Boronat Pera, de l'Arxiu Municipal de València. II. Introducció i adaptació del text de Francesc Joan Pastor, Paterna, Vicent Garcia Editores S.A, 1976, 124 fols. +266 pp.

Història de la marina catalana, Barcelona, Aedos, 1977, 480 pp.

Institucions constitucionals del dret clàssic valencià, València, Real Sociedad Económica de Amigos del País, 1980, 15 pp.

[En col·laboració amb M.T. FERRER I MALLOL] *Assegurances i canvis marítims medievals a Barcelona*, Barcelona, Institut d'Estudis Catalans, 1983, 778 pp.

El Llibre del Consolat dins la història del dret marítim català, resum tesi doctoral, Barcelona, Universitat de Barcelona, 1984, 30 pp.

[En col·laboració amb Germà COLON], *Llibre del Consolat de Mar*, Barcelona, Fundació Noguera-Fundació Salvador Vives Casajuana. I i II. *Text*, a cura de G. COLON, amb presentació de tots dos autors, 1981-1982, 262+301 pp. III. 1. *Estudi jurídic*, a cura d'A. GARCIA, III. 2. *Diplomatari*, 438+290 pp., 1984, 292+365 pp. IV. *Estudi fil·lògic i Índexs*, a cura de tots dos autors i de B. SCHMID, 1988, 266 pp. (Textos i Documents, 1, 2, 3, 4 i 15).

[En col·laboració amb J. M. MADURELL I MARIMON], *Societats mercantils medievals a Barcelona*, Barcelona, Fundació Noguera, 1986, 2 vols. 438+290 pp. (Textos i Documents, 11).

La Generalitat en els 750 anys d'Història del poble valencià, València, Generalitat Valenciana, 1989, 110 pp.

[F. de ROCAFIGUERA GARCIA], *Cronografia tòpica del calendari julià*, Castelló de la Plana, Publicacions de la Universitat Jaume I, 1993, 424 pp.

[En col·laboració amb N. COLL JULIÀ], *Galeres mercants catalanes dels segles XIV i XV*, Barcelona, Fundació Noguera, 1994, 566 pp. (Col. Estudis, 6).

II. ARTICLES I CAPÍTOLS DE LLIBRES

Mudéjares y moriscos en Castellón, "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura", XXVIII (1952), pp. 94-114.

Tales y sus cartas pueblas, "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura", XXVIII (1952), pp. 437-442.

El «Llibre del Mustaçaf» de Vich, «Ausa», II (1955), pp. 18-24.

La actuación procesal del Mustaçaf, «Ausa», II (1956), pp. 301-310.

Precedentes de la letra de cambio en la Curia Fumada, «Ausa», II (1955-1957), pp. 533-540.

La Banca en los siglos XIII y XIV según el «Aureum Opus», «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XXXIII (1957), pp. 201-205.

El rigor cambiario en el siglo XVI, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XXXIV (1958), pp. 1-7.

Un contrato de commenda de 1221, «Ausa», III (1958-1960), pp. 166-172.

Tipos ausetanos de la commenda en el siglo XIII, «Ausa», III (1958-1960), pp. 284-293.

Notas sobre el régimen orgánico del Consolat de la Mar, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XXXV (1959), pp. 180-211.

Arnulfo, obispo de Vich (992-1010), «Ausa», III (1958-1960), pp. 401-411.

El derecho marítimo preconsular, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XXXVI (1960), pp. 47-74.

La commenda de castillos en el siglo XI, «Ausa», III (1960), pp. 321-328.

Las apelaciones en el Consulado, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XXXVII (1961), pp. 17-25.

El censal, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XXXVII (1961), pp. 281-310.

Origen y fin del fuero de las pensiones censales a sueldo por libra, «Ausa», IV (1961), pp. 125-130.

Los intereses en los préstamos de los judíos de Vich durante la primera mitad del siglo XIV, «Ausa», IV (1962), pp. 247-255.

Contractes comercials vigatans de principis del segle XIII, «Ausa», IV (1961-1963), pp. 321-329,

El magisteri de Lluís Revest, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XL (1964), pp. 89-94.

Dos llibres sobre el vigatanisme, «Ausa», V (1964-1967), pp. 201-211.

El contrato de «dita» y la letra de cambio, «Ausa», V (1964-1967), pp. 81-87.

Orígens del mercat de Vic, «Ausa», V (1964-1967), pp. 129-134, 161-166.

Las «Consuetudines ilerdenses» y los «Furs» de Valencia, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XLI (1965), pp. 1-26.

Les tradicions jurídico-marítimes medievals, «Miscellanea Barcinonensia», V-14 (1966), pp. 7-28.

El Císter i Montesa segons la doctrina jurídica valenciana, «I Colloqui d'Història del Monaquisme Català», I, Santes Creus, Archivo Bibliográfico, 1967, pp. 127-139.

La sistemática de las compilaciones del derecho valenciano, «Ligarzas», 1 (1968), pp. 207-221.

Un nuevo código mallorquín del «Libre del Consolat de Mar», «Anuario de Historia del Derecho Español», XXXVIII (1968), pp. 635-639.

El «Corpus Iuris Civilis» en els documents dels segles XII-XV, «Ausa», VI (1968-1971), pp. 89-102.

Els Espanyol, una família burgesa vigatana del segle XIII, «Ausa», VI (1968-1971), pp. 165-185.

Els Espanyol a València, «Ausa», VI (1968-1971), pp. 301-307.

Estudios sobre los orígenes del Derecho marítimo hispano-mediterráneo, «Anuario de Historia del Derecho Español», XXXIX (1969), pp. 213-316.

La datació de la compilació valenciana del «Llibre del Consolat de Mar», «VIII Congreso de Historia de la Corona de Aragón», II, 1, València, 1969, pp. 257-272.

La influencia de los consulados de mar de Barcelona y Valencia en la erección del Consulado de Burgos (1494), «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XLV (1969), pp. 225-244.

Els orígens del dret canviari català, «Scriptorium Populeti», 3 (1970), pp. 215-235 (Miscel·lània històrica catalana. Homenatge al pare Jaume Finestres, historiador de Poblet).

Ordinacions inèdites de Barcelona i Perpinyà sobre assegurances marítimes (segle XV), «Estudis d'Història Medieval dedicats a Ferran Soldevla», IV (1971), pp. 121-142.

La noció d'«orde» en el monaquisme català antic (segles IX-XIII), «II Col·loqui d'Història del Monaquisme Català», II, Abadia de Poblet, 1972-1974, pp. 25-55.

El Cronicó de Benifassà, «Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura», XLIX (1973), pp. 148-165.

Una letra de cambio de 1438 con cesiones parciales de su importe, «Revue Internationale d'Histoire de la Banque», 7 (1973), pp. 185-190.

Els pactes monàstics a la pre-Catalunya del segle IX, «Studia Monastica», 16 (1974), pp. 7-44.

Llibre del Consolat de Mar, «Nueva Enciclopedia jurídica Seix», XV, Barcelona, Seix y Barral, 1974, pp. 753-760.

Un mercader vigatà a Sicília en 1309, «Ausa», VIII-82/83 (1975-1976), pp. 37-43.

Gandia i els Furs de València, "Gandia. Feria y fiestas, 1976", Gandia, 1976, pp. 64-66.

El seguro marítimo de mercancías ante el riesgo de demoras y congestiones portuarias, "Men-car. Guía de medios de transporte internacional". Suplements setmanals de 15, 22 i 29 de desembre de 1977, pp. 48, 45 i 56 respectivament.

Un text medieval inèdit del cronicó dels juraments de les «Costums de Mar», «Estudios Históricos y Documentos de los Archivos de Protocolos», V (1977), pp.51-62 (Miscelánea J. M. Madurell i Marimon).

Fletamentos catalanes medievales, "Historia. Instituciones. Documentos, 5 (1978), pp. 235-256.

Els inicis del gran comerç, "Història de Catalunya" Barcelona, Salvat, II, 1978, pp. 195-206.

Davallada comercial i problemes financers entre el 1350 i el 1500, "Història de Catalunya", Barcelona, Salvat, III, 1978, pp. 172-183.

El monestir de Vall de Crist i la Vall de Josafat, "L'Espill", 4 (1979) pp. 69-76.

La concordança de les Costums de Tortosa i els Furs de València, "Costums de Tortosa. Estudis", Tortosa, UNED, 1979, pp. 287-326.

La primera època del Consolat de Mar de València (1283-1362), "I Congreso de Historia del País Valenciano", València, II, 1980, pp. 501-512.

L'enigma històric de Sant Vicent de la Roqueta, "L'Espill", 17-18 (1983), pp. 113-126.

Formació del regne de València dins l'àrea nacional catalana, "Els valencians davant la qüestió nacional", València, 1983, pp. 113-143.

Fonts valencianes, "Fonti e cronache italo-iberiche del Basso Medioevo. Prospettive di ricerca", Firenze, Le Lettere, 1984, pp. 223-245.

La carta puebla de Onda de 1248. Marco histórico y jurídico del documento, "Miralcamp", 1 (1984), pp. 7-46.

Els Països Catalans, resultat d'un procés polític, demogràfic i jurídic en l'època medieval, "Els Països Catalans: un debat obert", València, 1984, pp. 39-49.

Notes històriques sobre el dret de naufragi, "Derecho marítimo europeo. Estudios interdisciplinarios en homenaje a Ferran Valls i Taberner con ocasión del centenario de su nacimiento", Barcelona, PPU, IV (1987), pp. 1103-1134.

El dret històric dels Països Catalans, vist amb perspectiva de conjunt, "Revista de Catalunya" 9 (1987), pp. 54-68.

Les cartes pobles i el fur de Borriana, "Burriana en su historia", I, Borriana, 1987, pp. 89-97.

Les quintalades dels mariners, "La Corona de Aragón y las lenguas románicas. Miscelánea de homenaje para Germán Colón", Tübingen, Gunter Narr, 1987, pp. 17-35.

La vocació comercial catalana medieval: límits i matisos, "Revista de Catalunya", 17 (1988), pp. 62-72.

La historia del derecho marítimo catalán en la obra de Fernando Valls Taberner, "Revista Latinoamericana del Derecho de la Navegación Marítima y Aeronáutica", 1-2 (1988) pp. 7-20.

El violari, "Homenatge al doctor Sebastià García Martínez", València, Generalitat Valenciana, I, 1988, pp. 179-187 (Col·lecció Homenatges, 15-17).

El documento notarial en derecho valenciano hasta mediados del siglo XIV, "Notariado público y documento privado: de los orígenes al siglo XIV" (Actas VII Congreso Internacional de Diplomática), Valencia, I, 1989, pp. 177-199.

Un privilegi valencià dins el text de la Costum de Tortosa, "Estudios en recuerdo de la profesora Sylvia Romeu Alfaro", València, 1989, pp. 403-415.

La historia del derecho marítimo catalán en la obra de Josep Maria Madurell i Marimon, "Revista Europea de Derecho de la Navegación Marítima y Aeronáutica", 3-4 (1989) pp. 303-306.

El calendari lunar de Sant Joan de les Abadesses, "Ausa", 13 (1989), pp. 427-436.

[En col·laboració amb F. de ROCAFIGUERA], *Concurrents i regulars en els calendaris catalans medievals*, "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura", 66 (1990), pp. 359-370.

Dos calendaris llunars del segle XIV, "XIII Congrés d'Història de la Corona d'Aragó. Comunicacions, III", Palma de Mallorca, Institut d'Estudis Baleàrics, IV, 1990, pp. 7-26.

El dret marítim medieval a la Corona d'Aragó, "La Corona d'Aragó. El regne de València en l'expansió mediterrània (1238-1492)", València, Corts Valencianes, 1991, pp. 97-105.

[En col·laboració amb F. de ROCAFIGUERA], *Dies i nits al calendari medieval*, "Boletín de la Sociedad Castellonense de Cultura" 67 (1991), pp. 499-521.

La pena de galeres en la història del dret i de la literatura de l'edat Mitjana al renaixement, "Miscel·lània Sanchis Guarner", ed. Antoni Ferrando, València/Bar-

celona, Departament de Filologia Catalana/Abadia de Montserrat, II, 1992, pp. 103-131 (Biblioteca "Abat Oliba", 106).

Precedents, origen i evolució dels col·legis notariais, "Actes del I Congrés d'Història del Notariat Català. Barcelona, 11, 12 i 13 de novembre de 1993", Barcelona, Fundació Noguera, 1994, pp. 167-187 (Estudis, 7).

El seguro marítim en Espanya en los siglos XV y XVI, "Actas del V Centenario del Consulado de Burgos (1494-1994)", I, Burgos, Diputación Provincial, 1994, pp. 445-498.

Les fonts del dret valencià i les corts forals, "Les Corts Forals Valencianes. Poder i representació. Catàleg de l'exposició", València, 1994, pp. 38-66.

[En col·laboració amb Vicent Garcia Edo], *La carta de població de Culla*, "Imatge de Culla", 1994, pp. 37-74.

El derecho de las aguas fluviales, "Derechos históricos de los pueblos de la Plana a las aguas del río Mijares, 1994.

La marea en la navegación comercial mediterránea: siglos XIV-XVI, "Anuario de Estudios Medievales", 24 (1994), pp. 583-607.

Epactes y datacions lunars al Calendari Julià, "Estudis Castellonencs", 6 (1994-1995), pp. 605-616.

[En col·laboració amb V. GARCIA EDO], *La Carta Pobla de Morella, abril 1233*, Morella, Ajuntament/Generalitat/Fundació 50 Sexenni, 1995, 62 pp.

Origen de la fe pública del document notarial, "II Congrés d'Història del Notariat Català", en premsa.